

Posudek

Peter Dinuš: *Českobratrská církev evangelická v agenturním rozpracování StB*. Rigorózní práce, počítačový výtisk strojopisu. ÚČD FF UK, Praha 2005, 190 s.

Rigorózní práce Petra Dinuše vznikla na Úřadu dokumentování a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV). Práce o zásazích tajné politické policie komunistického Československa proti církvím nejsou u nás nové – stačí připomenout knihy Karla Kaplana a Jaroslava Cuhry -, ovšem, jejich díla se zaměřovala především na katolickou církev. Nekatolickým církvím byla věnována v dosavadní literatuře spíše jen okrajová pozornost. Tak např. Karel Kaplan ve své stěžejní práci *Stát a církev v Československu* (Doplněk, Brno 1993) věnoval z celkového počtu 184 stran textu nekatolickým církvím jen 4 strany (s. 122-125). O něco lepší je z tohoto pohledu situace na Slovensku, kde práce dvojice autorů Jana Peška a Michala Barnovského *Štátna moc a cirkvi na Slovensku 1948-1953* (Veda, Bratislava 1997) a *Pod kuratelou moci. Cirkvi na Slovensku v rokoch 1953-1970* (Veda, Bratislava 1999) věnují nekatolickým církvím v první knize 9 stran z celkového počtu 280 stran a ve druhé 38 stran z 260 stran textu. Práce Petra Dinuše je proto přínosná už volbou tématu, což je třeba jistě uvítat.

Dinušova práce je rozdělena na úvod (s. 9-11), pět kapitol, závěr (s. 159-161) a četné přílohy (s. 162-183). Práce je doplněna rejstříkem jmen, akcí a krycích jmen. Jednotlivé kapitoly jsou členěny takto: 1. Situace v Českobratrské církvi evangelické po roce 1948 a za normalizace (s. 12-25), 2. StB – nástroje a prostředky boje proti Českobratrské církvi evangelické (s. 26-40), 3. Agenturní rozpracovávání Českobratrské církve evangelické (s. 41-72), 4. Situace Českobratrské církve evangelické v krajích (s. 73-125), 5. Vybrané svazky rozpracovaných osob a spolupracovníků StB (s. 126-158). Třetí kapitola je dále členěna ještě na čtyři podkapitoly pojednávající chronologicky o jednotlivých obdobích (1949-1960, 1961-1970, 1971-1979 a 1980-1989). Čtvrtá kapitola je členěna na šest podkapitol, z nichž každá pojednává o situaci v jednom z krajů České republiky podle jejího administrativního členění

z roku 1960, ovšem s pominutím Středočeského kraje a hlavního města Prahy, neboť tyto informace již obsahuje třetí kapitola. Přílohy obsahují seznam tajných spolupracovníků, důvěrníků a kandidátů tajné spolupráce (Příloha 1, s. 162-165), přehled svazků a spisů rozpracovávaných osob StB (Příloha 2, s. 166-168) a seznam příslušníků StB, kteří se v práci vyskytují (Příloha 3, s. 169-178).

Pokud jde o výsledky práce, autor dospěl k názoru, že hlavním protivníkem komunistického státu byla tzv. Nová orientace (NO), skupina nekonformních duchovních a laiků v Českobratrské církvi evangelické (ČCE), kterou se StB nikdy nepodařilo zcela potlačit. Autor se také zamýšlí nad tím, proč byla ČCE pronásledována více než početnější Československá církev husitská (ČSCH). Shodně s Jaroslavem Cuhrou Jaroslav Cuhra (*Církevní politika KSČ a státu v letech 1969-1972*, ÚSD AV ČR, Praha 1999) Dinuš konstatuje, že „na rozdíl od hierarchizovaných církví je ČCE nositelem presbyterní tradice s hluboce zažitými demokratickými rysy a celé vedení církve – Synodní rada i vedení sborů (laická staršovstva) – je demokraticky voleno z duchovních a laiků“ (s. 160). Tento systém byl zcela inkompatibilní s principem demokratického centralismu, který se komunisté snažili aplikovat podle vzoru KSČ do všech legálně působících organizací, takže ČCE nebylo snadné ovládat. V ČSCH nadto chyběla obdoba „Nové orientace.“ S těmito závěry je jistě možné souhlasit, i když podle mého názoru srovnávání ČCE a ČSCH by vyžadovalo vzít v úvahu specifický charakter Československé církve husitské. ČSCH vznikla na počátku jako národní a státní církev, jak o tom svědčí i její původní název (Církev československá) a už to – přinejmenším v teoretické rovině - předznamenalo její podřízenost státu (včetně komunistického).

Autor také porovnává vztah StB k ČCE s postojem východoevropského Ministerstva pro státní bezpečnost (Stasi) k evangelické církvi v NDR. Dospívá k závěru, že v NDR Stasi mnohem silněji infiltrovala církevní kruhy a dařilo se jí lépe získávat duchovní ke spolupráci,

neboť v německé Evangelické církvi augšpurského vyznání byla živá doktrína protestantského teologa Karla Bartha o tom, že každá státní moc (tedy i komunistická) pochází od Boha a křesťan je povinen se jí podřídit. V Českobratrské církvi evangelické, která vznikla na počátku první republiky sloučením různých protestantských církví, tato doktrína nebyla všeobecně uznávána. (s. 159). S tímto vysvětlením sice je možné částečně souhlasit, ale těžko je asi takto možné jen takto objasnit rozdíl mezi situací v NDR a v ČSSR pokud jde o pronikání tajných služeb do evangelických církví. I v německé evangelické církvi (správně &německá evangelická církve augšpurského vyznání) byly silné opoziční proudy, se kterými si Stasi neporadila. Němečtí evangelíci navazovali i na tradici určitého odporu proti nacionálnímu socialismu v letech 1933-1945, byť tento odpor jistě nelze přeceňovat. Sám autor říká (s. 15), že Nová orientace vznikla podle vzoru tzv. vyznavačské církve, tj. podle opozičního proudu německých evangelíků v době Hitlerova režimu. Dále autor na mnohých jiných místech ukazuje, že NO navazovala kontaktu s evangelíky v NDR, což znamená, že ani tam nebyla evangelická církev žádnou oporou režimu. Je ostatně známé, že v osmdesátých letech se německá evangelická církev stala významným pomocníkem opozice v NDR. Důvody silnější infiltrace Stasi do struktur evangelické církve je dle mého názoru třeba hledat v mnohem rozvinutější síti spolupracovníků východoněmecké tajné policie v NDR v porovnání s StB v Československu. NDR měla mnohem více charakter policejního státu, než ČSSR (počet agentů Stasi pracujících uvnitř NDR byl v poměru k počtu obyvatel dokonce relativně vyšší, než počet agentů KGB v SSSR).

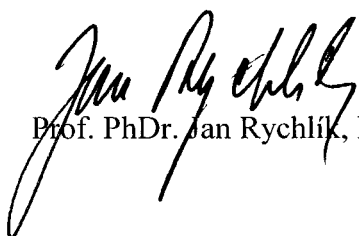
Práce je zpracována především na základě archivních materiálů Ministerstva vnitra ČR. Částečně jsou využity materiálu Vojenského ústředního archívu v Praze. Použitá literatura je dostatečná a využívá mimo jiné i diplomní práce obhájené na někdejší Vysoké škole SNB.

K obsahu práce nemám žádné připomínky a věcné chyby jsem v textu rovněž nenalezl.

Vůči práci je nicméně nutno mít určité výhrady z hlediska formálního. Konkrétně mám námítky k vnitřnímu členění celého díla, které působí místy neorganicky. Proč je stručný přehled vývoje ČCE od jejího vzniku v roce 1918 zařazen na počátek první kapitoly, která nese název „Situace Českobratrské církve evangelické po roce 1948 a za normalizace“ (s. 12 násl.), a nikoliv do úvodu, kde je řeč o vnitřní organizace ČCE (s. 9 násl.) ? Proč ve třetí kapitole volí autor právě výše uvedené chronologické členění? Jak významnými mezníky ve studované problematice jsou roky 1960 a 1979, aby odůvodňovaly časový předěl při periodizaci? Proč autor ve čtvrté kapitole vyčlenil Středočeský kraj a Prahu a pouze uvádí na s. 73 (pozn. č. 60), že potřebné údaje jsou ve třetí kapitole? Dále považuji za problém jazyk celé práce, který používá nad únosnou míru výrazy a pojmy ze zpravodajské a policejní terminologie StB. Mechanické přebírání určitých výrazů a obrátů činí text místy pro laika místy obtížně srozumitelný, a to navzdory tomu, že autor některé zpravodajské termíny opatřil vysvětlivkami. Dinuš také příliš často opisuje či parafrázuje text příslušného dokumentu aniž by připojil nějaký vlastní komentář či vysvětlení. Práce tak místy působí jako pozitivistické nakupení faktů, či spíše jako policejní hlášení. Vlastní hodnocení je možno najít vlastně teprve v závěru.

Výše uvedené výhrady k formě a jazyku práce ovšem nezastiňují její skutečný přínos. Při celkovém hodnocení beru v úvahu především velké množství archivního materiálu, které autor musel zpracovat a také dokumentační přínos celé práce. Zohlednil jsem také skutečnost, že autor již na uvedené téma obhájil úspěšně na jiné VŠ disertační práci a že FF UK v podobném případě dává autorovi právo ucházet se bez další práce a její obhajoby o titul PhDr. Práci proto **doporučuji** k přijetí.

V Praze, 6. prosince 2005

Prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.